

Oponentský posudok na habilitačnú prácu PhDr. Marka Pichu, PhD.

Kdyby chyby: epistemologie myšlenkových experimentů

Masarykova univerzita, Filozofická fakulta

Problematika myšlienkových experimentov, na ktorú sa M. Picha zamerl, sa síce v štandardných výkladoch filozofie a epistemológie objavuje len na okraji a niekedy dokonca ani tam, predkladaná habilitačná práca nám však ukazuje jej nesporný teoretický potenciál. Predpoklady pre jej zvládnutie a systematické rozvinutie si autor vybudoval svojimi predchádzajúcimi prácami, v ktorých sa zamerl jednak na zachytenie poľa, v ktorom sa myšlienkové experimenty vo filozofii a vede objavujú, a jednak na analýzu niektorých významných príkladov.

Medzi teoretickými východiskami, z ktorých pri skúmaní epistemológie myšlienkových experimentov v habilitačnej práci M. Picha vychádza, treba spomenúť predovšetkým jeho sústavný záujem o teóriu argumentácie. Tento záujem sa určite podieľal na samom výbere témy, ktorá ho priviedla so oblasti, kde sa získané presvedčenia opierajú o odôvodnenia *prima facie*, a teda nie sú zaistené postupmi striktného vyvodzovania záverov z premís, to ich však nezbavuje epistémickej dôveryhodnosti.

Z tohto všeobecného rámca autor v práci prešiel ku konkrétnym a pozorným analýzám epistémickej relevantnosti myšlienkových experimentov. Tieto analýzy rozvíjané v diskusiách s predstaviteľmi alternatívnych koncepcií pokladám za hlavný prínos práce. Tak pri polemike s inými teoretikmi, ako aj pri uvádzaní vlastných stanovísk sa práci zreteľne prejavuje Pichova schopnosť preniknúť do argumentačnej štruktúry, nájsť jej oporné body a priviesť postup k úvah k jasne formulovanému záveru.

Z uvedených teoretických východísk a predpokladov sa zrodila monografia, ktorá na pozadí prehľadu súčasných koncepcií myšlienkových experimentov predkladá vlastné, argumentačne podložené a filozofický produktívne závery. Obhajoba epistémického významu myšlienkových experimentov autora nezbavila schopnosti vnímať obmedzenia, akými je poznačené ich pôsobenie v procese poznania. V práci takto nájdeme nielen vyjadrenie ich úlohy a funkcie v poznaní, ale aj upozornenia na limity a charakteristiku okolností, pri ktorých sú neúspešné

K prednostiam práce prispeli analýzy schopností, ktoré sa na tvorbe myšlienkových experimentov podieľajú. K tomuto prístupu priviedlo autora presvedčenie, že myšlienkové experimenty nie sú špecifické svojím obsahom, ale zapojením predstavivosti do epistémického procesu (s. 30). Práca prináša viaceré výsledky, ktoré oprávňujú voľbu tohto prístupu. Rovnako treba oceniť zohľadňovanie dialektického vplyvu, ktorý sa podieľa na utváraní epistémického statusu myšlienkových argumentov (s. 81).

K predkladanej práci nemám nijaké závažnejšie pripomienky kritického charakteru, chcel by som však sformulovať niekoľko otázok, ku ktorým ma čítanie tohto textu podnietilo.

Prvá otázka sa dotýka vlastného zámeru práce, epistémického významu myšlienkových experimentov. Autor jasne a opakovane formuluje svoje stanovisko, podľa ktorého myšlienkové experimenty majú epistémický význam a treba im priznať odôvodňovaciu silu. Pri rozvíjaní tejto argumentačnej línie si však len zriedkavo všíma úlohu, aké tieto argumenty hrajú v procese genézy kognitívnych štruktúr. Pri skúmaní Kuhnovho konceptualizmu sa v práci objavuje zmienka o Piagetovom experimente (s. 51), autor však problematike, ktorá sa takto otvára, nevenuje bližšiu pozornosť. Ak k epistemológii patrí aj problematika genézy

kognitívnych funkcií a formálnych operácií, potom by sme perspektívu čo sa takto otvára, mohli sledovať s nádejou, že práve tam nájdeme podporu pre stanovisko, aké je autorovi blízke.

V nadväznosti na to druhá pripomienka, týkajúca sa modálnych kategórií. Autor svoje chápanie kontrastuje s koncepciami, ktoré osobitosť myšlienkových experimentov zväzujú s hypotetickým alebo kontrafaktuálnym charakterom premís (s. 33). Aj keď tento jeho postoj akceptujeme a pokladáme za teoreticky produktívny, ostáva otázka, ako sa myšlienkové experimenty podieľajú na pohybe kognitívnych schopností od reálneho k možnému.

Tretia pripomienka: charakteristika myšlienkových experimentov z hľadiska teórie dvoch druhov myslenia. Autor na s. 32 zaraďuje odhadovanie medzi myšlienkové experimenty a na s. 132 uvádza výsledky experimentu, akými Tversky a Kahneman poukázali na skresľujúci vplyv zarámovania na výber alternatívy. V tejto súvislosti sa pýtam, či myšlienkové experimenty v schéme dvoch systémov myslenia patria skôr (alebo dokonca výlučne) medzi produkty heuristik.

Je, dúfam, zrejmé, že uvedené pripomienky nechcú spochybňovať teoretický prínos práce, ale skôr naopak, svedčia o jej podnetnosti.

Práca, ktorú M. Picha predkladá ako podklad pre habilitáciu, prináša presvedčivé svedectvá o jeho teoretických schopnostiach. V tom istom zmysle sa možno vyjadriť o teoretických hodnotách jeho ďalších publikácií: presvedčajú erudíciou, metodologickou prepracovanosťou, argumentačnou dôslednosťou a invenciou. Sú to práce, ktoré zaslúžene získali ohlas a vstupujú do diskusií o aktuálnych otázkach filozofického poznania. To všetko plne oprávňuje návrh na vymenovanie za docenta v odbore filozofia.

Navrhujem, aby PhDr. Markovi Pichovi, PhD. bola po obhajobe udelená vedecko-pedagogická hodnosť docent.

Bratislava, 18. 6. 2016

Prof. PhDr. Miroslav Marcelli, PhD.
Katedra filozofie a dejín filozofie FiF UK
Šafárikovo nám. 6 814 99 Bratislava
e-mail: marcelli@fphil.uniba.sk

Katedra elektronické kultury a sémiotiky
Fakulta humanitních studií, UK Praha
José Martího 31, 162 52 Praha 6